

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM
ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ

VE MEDENİYET-İ İSLAMİYİYİ RÜYET

ROMAN

Günümüz Türkçesiyle

♥ can
miras

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ
VE MEDENİYET-İ
İSLAMİYEYİ RÜYET
(İLERİ İSLAM MEDENİYETİ RÜYASI)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Can Miras

Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyeyt, Molla Davutza Mustafa Nazım Erzurumi

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kader Matbaası, 1329 (1913)

Latin harfleriyle 1. basım: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2012

Can Yayınları'nda 1. basım: Eylül 2021, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Günümüz Türkçesine uyarlayan: Engin Kılıç

Düzeltili: Melis Oflas

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Bilal Sarıteke / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-5260-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750752605

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ
VE MEDENİYET-İ
İSLAMİYEYİ RÜYET
(İLERİ İSLAM MEDENİYETİ RÜYASI)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Engin Kılıç

ROMAN

♥can

MOLLA DAVUTZADE MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. 19. yüzyılın son bölümü ile 20. yüzyılın ilk on yıllarında yaşadığı bilinmektedir. Babiâli Caddesi civarında Osmanlı Âsâr-ı Vatan Fabrikası'nı kurmuştur. Bu fabrikada çeşit boyalar üretmiş, Avrupa'dan ithal edilen ürünlerin Türkiye'de de üretilmesi için çalışmalar yapmıştır. On dört yıl boyunca kendini laboratuvarına kapatıp teknolojik icatlar üzerine kafa yormuştur. *Asr-ı Hazıra İçin Hutbe*, *Firaklı Hutbe* ve *Edeb-i Elhan* yazarın diğer eserleridir.

Önsöz

Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi'nin 1913 tarihli *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet* başlıklı anlatısı Türk ütopya edebiyatının bilinmeyen ve erken örneklerinden biri olarak dikkat çekicidir. Kitap gibi yazarı hakkındaki bilgilerimiz de son derece sınırlıdır. 1912 tarihli bir başka kitabının, *Asr-ı Hazıra İçin Hutbe*'nin kapağında Mustafa Nazım'ın "Babıali Caddesi'nde, Orhanbey Hanı'nda, Osmanlı Asar-ı Vatan Fabrikası Sahibi" olduğunu öğreniyoruz ki metindeki birçok ayrıntıyı yazarın bu iş tecrübesiyle ilişkilendirmek mümkündür.

Bu eser, türsel bakımdan ilgi çekici özellikler gösterir. Nitekim metnin kapağında bir "içindekiler" bölümü olması, burada kitabın "fen, sanat, ticaret ve ziraat – usul, kurallar, tertip, görgü – ahlak, adap ve iyi ilişkiler – akıl yürütmeler, tartışmalar ve düşünceler" gibi birbirinden çok farklı olgulardan ve daha da ileri giderek "elden geldiğince her ilimden, her fenden" bahsetmeyi vaat eden "eğlenceli, faydalı bir kitap" olarak sunulması, türsel bir sınıflandırmaya direnç gösterecek bir metinle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Nitekim bir kurmaca olmakla birlikte metni roman, hikâye gibi geleneksel edebî türler çerçevesine yerleştirmek mümkün değildir. Eser bu dönem ütopyelerinin hemen hepsinde gördüğümüz gibi klasik edebiyatın türlerinden biri olan "habname" geleneğine uygun olarak bir rüya biçiminde kurgulanmıştır, dolayısıyla eski gelenekle bir devamlılık ilişkisinden söz etmek mümkündür. Ama bir yandan da Thomas More'un *Ütopya*'sıyla başlayan bir uzlaşımın klasik ütopyelerin pek çoğunda tekrarlanan formüllerini kullanır: zamansal

ve/veya mekânsal bir mesafe oluşturmak yani ütopyik anlatıyı geçmişte veya gelecekte yaşanan bir zaman dilimine ve/veya farklı bir coğrafyaya yerleştirmek, tıpkı okurlar gibi bu yeni dünyayı bilmeyen başkahramana yol gösteren bir rehber eşliğinde bu dünyayı gezerek tanıtmak. Burada da bu formüle uygun olarak rüyaya dalan “ben-anlatıcı”nın rüyasında dört yüzyıl önce yaşamış büyük dedesi Molla Davut’la karşılaştığını ve onun rehberliğinde geleceğin İstanbul’una gittiklerini görürüz. Dede torun bir yandan şehri gezerken bir yandan da orada hüküm süren ileri medeniyetin ayrıntılarını ve o medeniyeti mümkün kılan “geleceğin tarihi”ni aktarırlar. Bu çerçevede metni türsel olarak bir “ütopyik anlatı” şeklinde sınıflandırmak en doğrusu olacaktır.

Ütopyaların bir siyasi pozisyonu ya da programı kurmacalaştırmaları ilkesine paralel olarak *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet*’te gayet radikal bir siyasi ve ideolojik tutum benimsenir. Yazarın temel ideolojik yönelimi İslamcılıktır. Bununla birlikte metinde Osmanlıcılığın ve farklı tonlarıyla Türkçülüğün de izlerini görmek mümkün olur. Dolayısıyla o döneme ait birçok metinde olduğu gibi burada da bu farklı ve bazı bakımlardan birbirleriyle çelişen ideolojilerin seçmeci bir tavırla harmanlandığına şahit oluruz. Metinle ilgili altı çizilmesi gereken en önemli noktalardan biri de benimsenen siyasi tutumun temel referans noktasının Balkan Savaşları’nda yaşanan hezimet oluşudur. Balkan Savaşları, hem 1913’ü önceleyen dört yüzyıl boyunca benimsenen, deyim yerindeyse “emperyal siyasalar”ın içerdiği hataların vahim bir sonucu olarak sunulur hem de 1913’ü izleyen dört yüzyıl boyunca inşa edilen güçlü ve zengin ütopyik Türkiye’nin itici gücü olan bir “kurucu felaket” olarak. Balkan Savaşları’nın yol açtığı büyük kayıpların neden olduğu entelektüel ve toplumsal travma, utanç ve yenilmişlik duygusu, eserin bütününe sinmiş olan rövanşist öfkenin de kaynağıdır denebilir.

Kısacası *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet* tahayyül ettiği ideal toplumu ince ve hayli ilginç ayrıntılarla betimleyen, bugünden o güne nasıl ulaştığını/ulaşılacağını açıklama çabası gösteren, yazıldığı dönemde görülmemiş kimi uygulamaları ayrıntılandıran ve okurlarında böyle bir toplum yaratma yönünde arzu uyandırma kaygısı güden bir eser ve bu

yönleriyle döneminde yazılan benzer eserler arasında “en ütöpik” anlatılardan biri olarak nitelendirilebilir. İçeriği ve yansıttığı ideoloji bakımındansa çözümlenin ve yok oluşun eşliğinde olan bir siyasi ve toplumsal yapıyı yeniden ayağa kaldıracak bir program önerisi içerir; 20. yüzyıl tarihyazımında Birinci Dünya Savaşı’nın ve özellikle Kurtuluş Savaşı’nın gölgesinde kalmış olan Balkan Savaşları’nın yarattığı ağır travmanın etkilerini hissetmemizi sağlar; o konjonktür içinde geleceğe yönelik olarak beslenen arzuları, güçlü, nüfuzlu, zengin bir Türkiye idealini gözler önüne serer. Boğaz’ın üzerine köprü, yoğun yapılaşma, yoğun sanayileşme, nüfusu arttırma, gayrimüslimlerle ilgili politikalar gibi, bazıları bugünün koşullarında tepkilerle karşılanan ama 20. yüzyıl boyunca neredeyse bütün iktidarlarca benimsendiğini gördüğümüz kimi tercih ve uygulamaların hangi bağlam ve koşullarda ortaya çıktığının ipuçlarını da bu metinde bulmak mümkündür. Dolayısıyla “en siyasi edebi tür” olarak da tanımlanan ütopyaların Türk edebiyatındaki nadir örneklerinden biri olarak bu kitap, önerdiği devlet ve toplum modeliyle edebiyat kadar siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, ekonomi ve benzeri disiplinler için de ilgi çekici bir perspektif ortaya koymaktadır.

Metnin yayıma hazırlanma süreciyle ilgili birkaç noktanın da altını çizmekte yarar var. Bu kitap *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyeyet*’in sadeleştirmesini içeriyor. Çalışmaya kaynaklık eden kitap, eserin 1913 tarihli ilk ve tek baskısıdır, o baskıdan sonra ilk kez bu kitapla okurların önüne çıkmaktadır.

Sadeleştirmede aşağıdaki kurallar izlenmiştir.

Sadeleştirme, dil içi çeviri, günümüz Türkçesine aktarım vb. diye adlandırılan ve Türkçenin 20. yüzyıldaki özel tarihindeki gelişmelerin ortaya çıkardığı ve bir orijinal metne yapılan, başarısızlığa mahkûm ve meşruiyeti tartışmalı müdahaleler bütünü diye de tanımlayabileceğimiz sürecin varlık sebebi, hiç kuşkusuz ortaya çıkan dilsel uçurum karşısında eski kitapları yeni okurlarla buluşturabilme ve bu yöndeki pratik zorlukları aşma isteğidir. Elimizdeki metnin orijinaline bakıldığında eserin Arapça ve Farsça kelimelerin ve gramer yapılarının yoğun olarak kullanıldığı bir metin olmadığı, eski Türkçenin kelime dağarcığına bir parça aşına olanlarca rahatlıkla okunabileceği fark

edilecektir. Sadeleşmiş versiyonun hazırlanmasının nedeniyse yukarıda belirtildiği gibi, özel bir Osmanlı Türkçesi bilgisi, birikimi olmayanların da metni sık sık sözlüğe bakma ihtiyacı duymadan takip edebilmelerini mümkün kılmaktır. Bu amaçla “anlaşılabilirlik” temel ilke olarak benimsenmiş, “netice” ya da “cemiye” gibi artık yerleşmiş “öz Türkçe” karşılıkları bulunan, ama kendileri de kullanımdan kalkmamış kelimeler korunurken, “eklemek”, “ızaa-i ömr”, “vehle” gibi dolaşımdan kalkmış kelimelerin herkesçe anlaşılır karşılıkları tercih edilmiştir. Yazım ve güncel karşılık bulmayla ilgili olarak yararlanılan kaynakların başlıcaları Türk Dil Kurumu’nun sözlük ve yazım kılavuzu ile Mehmet Kanar’ın *Örneklili Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (İstanbul: Derin Yayınları, 2003) ve Mustafa Nihat Özön’ün *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*’üdür (8. baskı, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1989).

Engin Kılıç

Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyat
(İleri İslam Medeniyeti Rüyası)

Yazan ve tabir eden
Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi

Bu rüyadan gaye ve maksat:
Vatan ve milletin ilerlemesini ve yükselmesini sağla-
maktır.

İçindekiler:

Fen, sanat, ticaret ve ziraat – usul, kurallar, tertip, görgü
– ahlak, adap ve iyi ilişkiler – akıl yürütmeler, tartışma-
lar ve düşünceler – elden geldiğince her ilimden, her
fenden bahseden eğlenceli, faydalı bir kitaptır.

Rüyanın içeriği gittikçe tatlılaşacaktır.

Yazan
Mustafa Nazım

“Kader” Matbaası
Dersaadet Sultanhamam
1329 [1913]

Bu defa Rumeli'de yaşanan feci savaşlar bütün biz Osmanlıların, biz Müslümanların kalbimizi, vicdanımızı kanattı. Hıristiyanların memleketimiz hakkında öteden beri besleyegeldiği aēgzl emellerle başlanılan ve yedi aydan beri devam eden bu kanlı savaşların her gün birer Şekilde meydana getirdiği acı olaylar silsilesi düşünme kuvvetimizi bozmuş, beynimizi adeta törpüleyerek aşındırmış, vicdani ıstıraplarımızı dayanılmaz bir dereceye getirmiş, adeta ne yapacağımızı Őařırtmıřtır.

Bir gün kalbim son derece mahzun, hiddetimin Őiddetinden sinirlerim de fevkalade sarsılmıştı. Muhakeme kuvvetim karanlık fırtınalar iēinde boğuluyor, gözlerim hiēbir tarafta bir kurtuluş yolu, bir mit yolu görmüyordu. Sabrımı ve itidalimi kaybediyordum.

Bu halin böyle devamının benim iēin iyi bir netice vermeyeceğini hissederek zgn, gamlı bir halde kşeme ēekildim. Orada kendi kendime bir süre söylendim. Adeta hiddetli hiddetli bağırdım ēađırdım, ah vah ettim. Ağladım, ağladım: O derece ki sinirlerimde bir gevşeklik, vücudumda bir kesiklik, düşünme kuvvetimde bir uyuşukluk hissetmeye başladım. Nihayet üzerime bir baygınlık geldi. Artık iradem elimden gitmiş, gzkapaklarım gayriihtiyari kapanmıştı. Derin bir gaflet uykusuna dalmıştım:

Bu esnada kendimi yüksek bir dağın zirvesinde buldum. Elimde bir dürbün olduğu halde etrafı seyrediyordum. Gayet uzakta gözüme büyük bir ağaç ilişti. Altında büyük bir cemaat oturmuş sohbet ediyorlardı. O cemaati görmek, hallerini anlamak arzusuna yenildim. O tarafa doğru yürümeye başladım. Bir süre yürüdüm. Elli adım kadar yaklaştığım zaman ağacın gayet büyük, gölgeli bir kestane ağacı olduğunun farkına vardım. Biraz daha yürüdüm. Nihayet ağaca yaklaştım. Gövdesini kendime siper ederek bekledim. Cemaatten beni kimse görmüyordu. Yorulmuştum. Ağacın arkasında oturdum. Cemaatin halini merakla incelemeye başladım.

İri vücutlu, temiz elbiseli, başları kavuklu, nur yüzlü birtakım adamlar halka şeklinde dizilmiş, başlarını önlerine eğmiş oldukları halde, halkanın ortasında bulunan daha nur yüzlü, daha sevimli, gayet tatlı sözlü bir hatibin söylemekte bulunduğu sözleri tam bir huşu içinde dinliyorlardı. Ben de kulak kabartarak dinlemeye başladım.

Akıcı bir şekilde konuşan hatip diyordu ki:

“Eğer dünyada bir şey kazanırsanız onunla gururlanmayınız. O şeyin esasını daima adalet ve insaf daire-sinde korumaya özen gösteriniz ki sonsuza dek kalıcı olsun.

Yaradan, insanları çalışarak hakkı görmek, ahlaklarını güzelleştirerek kulluk eylemek, dünyayı mamur eyleyerek gelişme yolunda canlı cansız bütün yaratılmışlara hâkim olmak yeteneğiyle yaratmıştır.

İnsanlar hakkaniyeti koruma konusunda her akli başında kişi gibi kudretli bir hükümdardır. Ödül ve cezalarını iyi ve fena akımlara kapılmakla; ama aynı zamanda kendi yapıp ettikleriyle elde ederler.

İnsanlar çalışırlarsa rızıklarını, iki cihanda mutluluklarını sağlamış olurlar. Tembellik ederek başkalarına muhtaç olanlar ömürlerini, hayatlarını düşkünlük ve esaret

içerisinde tüketirler. Tokgözlülük hürriyet, açgözlülük esaretir. Emin bir mesleğe girerek kanaat edip çalışmak mutluluk getirir. Kanaatsizlik edip gücünü aşan işlere girişmek ise insanı alçaltır ve utandırır.

Âlimler, yazarlar, yöneticiler, akıllı insanlar bir milletin saygıdeğer kişileridir. Her hayrı besleyen birlik, her şerri besleyen ayrılıktır.

İnsanları eşit görmeyenler insanlığın değerini takdir edemeyenlerdir.

Bir milletin ilerleme ölçüsü kadınlarının iffetleri, milli adablarına nasıl sahip çıktıkları, kanaatkârlık dereceleridir. Dinine, mezhebine sadık olan bir kavim milli kardeşlik esaslarını da güçlendirirse sonsuza dek yaşar.

İnsanların en kıymetli malları namuslarıdır. İnsanların hakkıyla insan olabilmeleri için mutlaka namus ve vicdana sahip olmaları gerekir.

Cenabıhak pişmanlığı insanlara gayet kıymetli bir erdem olarak bahşetmiştir. Biz Müslümanlara kardeşliği tavsiye buyuran İslam dininin emir ve uyarıları altındaki ihtimaller sahası gayet geniştir.

İslami ilerlemenin temel şartları kardeşlik hissiyle birbirine maddi, manevi yardımda bulunmak ve birbirinin eksiklerini tamamlayarak kendilerini ilerleme yoluna yöneltmek gibi takdire şayan bir kardeşlik esasına dayanır.”

Şanlı hatip burada sözüne son verdi. Dersinde hazır bulunanlara veda ederek ayrıldı. Topluluk da yavaş yavaş dağıldı. Geriye kalan beş kişi benim bulunduğum tarafa, ağaca doğru gelmeye başladıkları esnada içlerinden biri arkadaşlarına hitaben, “Yahu! Hazır vaktimiz varken şu tatlı havadan, güzel manzaradan biraz daha faydalansak olmaz mı?” demesi üzerine diğer dört kişi, “Pekâlâ olur,” dediler. Ağacın gövdesine yakın bir yere oturdular. Bir süre aralarında derin bir sessizlik oldu.

Sonra baş tarafta oturan ve diğerlerinden daha yaşlı, gönlü aydın bir ihtiyar başını kaldırıp diğerlerine hitaben, “Arkadaşlar,” dedi, “Allah’ın hikmetine, insanların talihine, dünyanın haline bir türlü akıl ermiyor. El üstünde tutulması lazım gelen insanlar çoğu zaman hakarete uğruyor, düşkün, aşağılanmış bir halde yaşıyorlar.

Arkadaşlar! Elinizi kalbinizin üstüne koyunuz da bütün varlığınızla düşününüz: Bu asır insanların talihinde ne büyük değişiklik var! Şeyh Efendi bugünkü dersinde insanlığın kanun ve hükümlerini pek sade, pek basit bir şekilde açıkladı. Temiz bir öz olan insan kalplerinde bulunan yüksek özellikleri sonsuz bir servet kaynağı olarak yorumladı.

Görüyorsunuz ki insanlar bugün uğursuz bir devirde hayatlarını geçiriyorlar. İnsanca yaşamak yolunu kaybetmişler. Nefis ve arzularına tâbi olarak insani erdemleri kaldırmışlar. Kanaat kalkmış, bet bereket azalmış, aralarındaki sevgi bağları kopmuş, ahlak bozulmuş, hürmet, itaat kalmamış.

Cansız, ruhsuz, işsiz, esersiz, tembel bir halde vakit geçiriyorlar; hedayinabit otlar gibi günlük olaylara tâbi oluyorlar. Toplumsal hayatlarında bir esas, bir tat tuz yok. Çocukların oyunları gibi muhakemesiz, neticesiz bir hayatta yaşayarak gönüllerini eğlendiriyorlar.

Bu süregiden asrın ilerlemelerinden olmak üzere meydana konularak iftihar edilen eserlerin birçoğu gösteriştense ibaret şeylerdir. Sefahatin, rezaletin sürdürülmesi için icat olunmuşlardır. Çoğu da insanoğlunun hayatını zehirlemek, yakmak, yıkmak, harap etmek için düşünülmüş, yapılmış, iftiharla ortaya çıkarılmıştır.

İnsan hayatı, ahlaki erdemler, toplum sağlığı, toplum hayatı, geçim, merhamet, yardımlaşma, milliyet, kavmiyet esasları gibi ciddi ve hakiki ilimlere, insanlığa layık bir şekilde asla çalışılmamıştır. İnsanoğlunun hayatının asıl

muhtaç olduğu bu ilimlerden bir tanesi bile hakkıyla meydana çıkarılarak insanlığa hizmet edilmemiştir. 20. asrın Avrupa ilericileri her neye çalışmışsalar çalıştıkları şeyleri gerçi gerçekleştirmişler; fakat çalışmadıkları şeylerin de büsbütün cahili kalmışlar.

Mükemmel binalar yapmışlar, süslemek için binlerce eşya vücuda getirmişler, ulaşımını türlü araçlarla kolaylaştırmışlar, rahatlarını sağlamışlar; büyüklüklerini ve gururlarını korumak için rütbe ve servet kazanmışlar, kısacası yapmadık bir şey bırakmamışlar; fakat bunlar hep gösteriş türünden şeylerdir. Bunları meydana getirmek için harcanan gayretlerin hangisi insan ruhunun olgunlaşmasına hizmet ediyor?

İnsanlığa düşen görevler pek çoktur; 20. asır medeniyeti denmekle övünülen bu yalancılık, ikiyüzlülük, yaramazlık zamanında insanlar okuyup öğrendikleri ilimlerin âlimi olsalar bile hayata geçirmenin cahilidirler.

Hazret-i Âdem'den beri dünyaya gelip giden insanların becerileri, erdemleri, meziyetleri diğer insanlara yardım yolunda kullanılırken, bu asrın yalancı medeniyet satıcıları dünyayı kendilerine ait kılmak için her türlü hainliği, her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmiyorlar.

Düşünmemişler ve düşünmüyorlar ki şimdiye kadar gelip giden ve galip olmanın getirdiği güçle, şiddetli bir zulüm ve inatla âlemi ellerinde bir oyuncak gibi oynatan zorbaların kendileri de, evlat ve torunları da, hatta ataları bile yok olmuştur.

20. yüzyılın rahatlığına kapılanların bilimsel ölçüsü ve zihinsel uğraşları gördüklerini beğenmekten ibaret kalıyor; onlar mantıksız, hesapsız birtakım hayallere kapılarak ömürlerini, hayatlarını o gösteriş selinin hücumları önünde son nefeslerini verinceye dek sürükleyip gidiyorlar.

Dünyaya yaşamak için gelen insanlar yaşama hakkı-

na sahip oldukları halde kendi hayatları hesabına tam özgürlüklerini elde etmek ve insanca, mertçe yaşamak için çalışacakları yerde, aksine gündelik olaylara, arzu ve heveslerine tâbi olup ilkesiz, idaresiz, usulsüz ve düzensiz bir gidişle ne kendilerine, ne diğer insanlara ne de toplumsal çevrelerine bir hayırları, bir faydaları olmayarak tatsız, lezzetsiz bir hayat geçiriyorlar.”

Gönlü aydın ihtiyar burada biraz bekledikten sonra arkadaşlarına hitaben, “Yahu! Söylemek hakkı sırf bana, dinlemek hakkı da ancak size ait olduğunu kim söyledi ki hiç itiraz etmeden beni bu kadar söyleyip dinlediniz!” demesi üzerine muhataplarından biri, “Molla Davut, siz söylediniz, biz de dinledik, faydalandık, havanın güzelliği, yerin münasipliği, konuşmanın önemi sayesinde sevinç ve kederle karışık, yarı tatlı yarı acı bir vakit geçirmiş olduk,” deyince hep güldüştüler. Bunun üzerine başta oturan zat hemen ayağa kalkıp arkadaşlarına, “Artık gidelim,” deyince hep birden kalkıp benim bulunduğum tarafa yöneldiler. Ben korkmaya başladım. Telaş ederek kendimi onlara göstermemek istedimse de içlerinden biri nasılsa beni görüp arkadaşlarına haber verdi. Beşi birden bana doğru gelince ben de karşılıklarına çıkmaya mecbur oldum.

Beni bir süre tepemden tırnağıma kadar dikkatle incelediler.

İhtiyar olan zat bana, “Sen burada ne geziyorsun?” diye sordu.

Ben de cevaben dedim ki:

“Biraz hava almak, gönlümü teselli etmek için bu dağlarda dolaşıyorum.”

“İsminiz?”

“Nazım.”

“Nerelisiniz?”

“Erzurumlu.”

“Hangi kavme mensupsunuz?”

“Türk kavmine.”

“Erzurum’da kimlerdensiniz?”

“Molla Davutzadelerden.”

Molla Davut kelimesini işitince ihtiyarın rengi attı. Arkadaşları gülüşerek şaka yollu birbirlerine anlayamadığım bir şeyler söylediler. İhtiyar biraz daha yanıma yaklaşarak sordu:

“Büyük dedeniz Molla Davut hakkında ne biliyorsunuz?”

“Atalarımızdan miras kalan elimizde bir soyağacı varsa da şimdi yanımda bulunmadığı için bu konuda size kesin bir şey söyleyemem.”

“Atalarınızın kabirleri nerededir?”

“Erzincan Kapısı Mezarlığı’nda.”

Benden bu cevabı alınca ihtiyar, arkadaşlarına bakarak, “Yahu,” dedi, “bu bizim evlat! Dört yüz sene sonra benim atalarımın namını ve namusunu iftiharla taşıyan bu Nazım benim torunum. Allah’ın lütfuna, cömertliğine hamdolsun ki bu anda beni torunumla görüştürdü. Arkadaşlar, bu dakikada ben, tebrike şayan bahtiyarlar danım. Dört asır sonra torununun torununun torununu görebilmek hakikaten bahtiyarlık değil midir?”

“Evet, büyük bahtiyarlıktır,” deyip o dört zat şaşkınlık ve hayret içinde buldukları halde dedemi tebrik ettikten sonra sevimli ve nurlu yüzleri, güzel simalarıyla bana da iltifat eyleyince hemen gidip saygıyla her birinin ayrı ayrı ellerini öptüm.

İçlerinden birinin, “Yahu! Bizden sonra geçen şu dört yüz senelik zamanda yaşanan değişimleri bir noktada toplayarak o zamandan bu âna kadar gerçekleşen ilerlemelerle gerilemeler arasındaki zıtlıkları tartışmak ve aralarındaki farkları bulup meydana çıkarmak zannolunduğu kadar kolay bir şey değildir,” demesine cevaben de-

dem Molla Davut'un o zata bakıp, "Yedi Uyurlar hikâyesine benzeyecek değil mi?" demesi benim de zihin gemimi düşünceler denizine gönderdi, derin derin düşünmeye başladım. İki-üç asırdan beri ters giden talihi-miz yüzünden midir nedir, biz Osmanlıların başımıza gelen acı olaylar zincirini ve bunların neden olduğu perişanlığı şöyle bir aklımdan geçirdim; korkuya ve dehşete düştüm. Dedeme ve arkadaşlarına karşı utancımдан titredim. Kendi kendime, "Bu zatların bu kadar iltifatına karşı eğer şimdiki durumumuzdan, işleri idare tarzımızdan, ahlakımızın bozukluğundan şayet kendilerini haberdar edecek olursam ihtimal ki mükemmel bir dayak yedikten sonra türlü hakaretlerle huzurlarından da kovulurum. Şimdi benim için doğru yol ne olursa olsun deyip onların da geçmişte işlemiş oldukları hatalardan bahsederek bugün başımıza gelen felaketlerin asıl sorumlularının kendileri olduğunu saklamaksızın, çekinmeksizin açıktan açığa yüzlerine karşı söyleyerek kendimi savunmaktır. Tabiidir ki herkes kendi hatasını daha iyi bilir. Onun için onlar da vaktiyle işlemiş oldukları hataları hatırladıkça bizim kusurlarımıza, eksiklerimize hoşgörüle bakmaya mecbur olacaklardır," deyip karşılık vermeye hazırlandım.

Tam bu esnada içlerinden birinin dedeme, "Molla Davut, müsaade buyurunuz da torununuz içinde yaşadıkları asrın durumuna dair bilgi versin de dünyadaki yenilikler hakkında biz de haberdar olmuş olalım," demesi üzerine dedem bana hitaben dedi ki:

"Söyle bakalım oğlum, nasıl yaşıyorsunuz? Ne hal-desiniz? İran, Afgan, Türkistan, Belucistan, Çin, Hindicini, Siyam, Cava, Açe, Mısır, Sudan, Zengibar, Fas, Tunus, Trablus Müslümanlarıyla birlik bağlarınız ne durumdadır? Onlar üzerindeki hâkimiyet hakkınız ne de-recededir?"

“Dedeciğim, sizi gücendirmek istemezdim. Fakat ne çare ki huzurunuzda hakikati söylemeye mecburum: Vaktiyle sizin işlemiş olduğunuz hataların belasını, sıkıntılarını şimdi biz çekiyoruz.”

Benim bu açık ve doğru olan sözüm üzerine o beş kişi birbirlerinin yüzüne bakıştılar. Kim bilir ne düşündüler. İhtimal ki vaktiyle yaptıkları hataları hatırladılar. Biraz mahcup olur gibi oldular. Bunun üzerine dedem mazlum bir tavırla sordu:

“Söyle bakalım oğlum, biz zamanımızda ne gibi hatalar yapmışız?”

“Efendim, siz kuvvetinize güvenerek Asya’da, Avrupa’da, Afrika’da birçok memleketler, geniş araziler ele geçirmişsiniz. Gerçi aldığınız, istila ettiğiniz bu yerleri zamanınızda adalet ve hakkaniyet dairesinde iyi yönetmeye ve korumaya çalışmışsınız. Eğitimde ve sanatlarda her türlü ilim ve fenleri elde ederek zamanınızda pazı kuvvetinizle, adalet ve cömertliğinizle dünyayı kendinize itaat ettirmişsiniz. Fakat asla düşünmemişsiniz ki fetih ve istila etmiş olduğunuz bu yerlerin ahalişi hep farklı unsurlardan oluşmaktadır. Bunlar kendi bölgelerinde çoğunluk olarak var kaldıkça bir fırsat bulur bulmaz milli menfaatlerini gözeterek bağımsızlık isteyeceklerdir. Bu farklı unsurlar günün birinde Haç için birleşerek önemli bir güç oluşturarak, Avrupa Hıristiyan kavimlerinin de yardımlarıyla vaktiyle o kadar kan dökerek ele geçirmiş olduğunuz o Osmanlı memleketlerini yine kan dökerek Osmanlıların elinden alacaklardır.

Evet, gerçi siz o vakit büyük büyük fedakârlıklar yaparak o memleketleri fethetmiş, ele geçirmişsiniz. Onları zamanınızda iyi yöneterek hoş bir vakit geçirmişsiniz; fakat yalnız onları ele geçirmekle, hoş vakit geçirmekle yetinmişsiniz. Belirttiğim sakıncaları asla dikkate almamışsınız.

Arabalarımız Salacak İskelesi'ne doğru iniyordu. Başımı kaldırdım. Gözüme çarpan dehşetli bir köprü tûyelerimi ürperti çünkü ömrümde bu kadar görkemli, bu derece dehşetli bir şey görmemiştim. Bu köprü üç kat olarak inşa edilmiş. En üst katında insanlar karıncalar gibi kaynaşıyorlardı. Tren, araba, otomobil gibi ulaşım araçları köprü'nün birinci ve ikinci katından gelip gidiyorlardı.

"*Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rûyet* tahayyül ettiği ideal toplumu ince ve hayli ilginç ayrıntılarla betimleyen, bugünden o güne nasıl ulaşıldığını/ulaşılacağını açıklama çabası gösteren, yazıldığı dönemde görülmemiş kimi uygulamaları ayrıntılandıran ve okurlarında böyle bir toplum yaratma yönünde arzu uyandırma kaygısı güden bir eser ve bu yönleriyle döneminde yazılan benzer eserler arasında 'en ütöpik' anlatılardan biri olarak nitelendirilebilir."

Engin Kılıç

Yüzyıllar sonrası... Köprülerle, fabrikalarla, geniş bulvarlarla, dev binalarla dolmuş, on milyon nüfuslu bir İstanbul... Herkesin sadece daha verimli olmaya çalıştığı, tembelliğin, olumsuz düşüncelerin tamamen ortadan kalktığı bir cennet hayali. İlk olarak 1913'te basılan *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rûyet*, edebiyatımızın ilk ütöpyalarından biri.

#edebiyatımızmizansı #tutopya #gelecek #modernizm #tarih #kültür #türkiye

 CAN

canyayinlari.com | [f](#) | [s](#) | [t](#) canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-5260-5

9 789750 752605